

הַלְבוּת שַׁבַּת סִימָן רַנב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לה]

היגו, שפותח מים סמוך לחשכה משפת המעין שילף לגנה להשקותה¹⁸.

22) ובגדר האיסור כתב לקמן (סי' שלו ס"ק נא) שהוא משום תולדת זורע, כיון שמצמיח בכך פירות אף שזה לאחר כמה ימים.

[משנ"ב ס"ק מג]

פירוש, אף מה שיוצא בשבת²³.

23) וכן להכניס מים למקפאי סמוך לשבת כדי שיהיו קרח בשבת, הורה הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"י הע"ט) שמוותר, שאף שיש הסוברים שאסור ליצור קרח בשבת משום נולד, מ"מ כיון שעושה כן מערב שבת, ובאותה שעה היו המים במצב שעומדים להיות קרח, הרי זה כנותן קורה בערב שבת על גבי זיתים וענבים כדי שיצא מהם השמן והיין בשבת. והוסיף, שאף כשיוצא את הקרח בשבת ויהפך למים אין המים נחשבים נולד, כיון שבבסיסת השבת היו מים, ואין נולד לחצי שבת.

[משנ"ב ס"ק מח]

דאנשא מלקא ואיכא דלחא לשבתא²⁴ וכו', רק שלא יקמד ויפאל אצלו, דמקמי כשלוהו²⁵.

24) וכן להפעיל מכות כביסה לפני השבת כדי שתמשיך לעבוד בשבת מאליה, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' י אות ב) שאסור, והרי זה כריחים של מים שאסור לתת בהן חיטים משום שהדבר נשמע בחוץ, ויש בזה משום זילול בכבוד השבת, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פט"ז תשובה י), וכן כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ה סי' כב אות לח) לענין מכוונת יבוש. והוסיף בשו"ת אור לציון (שם), שאסור לעשות כן אף משום שיש לחוש שמא יבוא לעשות בשבת מלאכה אסורה, ומ"מ בשעת הדחק, כגון שלא יכול היה לכבס את הבגדים בערב שבת ומוכרח לצאת לדרך מיד עם צאת השבת, יש להתיר.

אמנם, הפעלת גרטור שמרעיש מאד, דעת החו"א (הובא בהלכות שבת בשבת ח"א פ"ב הע' 38) שאין בכך משום איסור השמעת קול, שכיון שהדרך היא להעמידו ולכוונו מערב שבת, אין בזה משום זילול בכבוד השבת [ראה הלכות שבת בשבת שם].

25) וטעם נוסף לאיסור זה, כתב לעיל (סי' רמד ס"ק לו) שהוא משום ממוציא חפצך, ולשבת מרחוק כדי לשמור שלא יגוב הנברי דברים שאינם שלו, כתב לעיל (שם ס"ק לה) שמוותר, והוסיף שמי"מ כיון שבאופן זה קשה להזהר מלדבר עמו בעניני העסק, עדיף שלא לעשות כן, ואשרי מי שבוטח בה' ואינו מחפש קולות בעניני שבת.

[ביה"ל ד"ה מתו לישראל]

ותשמע דקבינא לה לקרמ"א להלכה פדצת הפסיד²⁶.

26) והחו"א כתב (ארי"ח סי' מד ס"ק י ד"ה שריע) שנעל שנוצרה ביום טוב דינה כנולד, ולכך אסור ללובשה ביו"ט, ולא היקל הרמ"א כאן אלא משום שקיימא לן שטולד מותר בשבת, ולפיכך ביו"ט שקיימא לן שנולד אסור, אסור ללובשה.

[ביה"ל ד"ה להשמעת קול]

אף שהטחינה ממילא אחי לבסוף, אפלו הכי חביב²⁷.

27) וכן כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' ס) שנחשב הדבר כמלאכת מחשבת, שכל מלאכה שנעשית חמיר על ידי גרמא נחשבת כמלאכת מחשבת. וכן כתב החו"א (ארי"ח סי' לו ס"ק א ד"ה ומיהו, וב"ק סי' ד ס"ק יב) שיש בזה חיוב דאורייתא, כיון שדרך טחינה בכך.

[משנ"ב ס"ק לז]

מקר להניחו קשה שרוי מבעוד יום, גדלקמן בסימן שכת עיף כא, עין שם¹⁹.

19) ובטעם הדבר כתב השו"ע שם, שהעושה כן אינו נראה כמי שנותן על עצמו סממנים, אלא כמי שרוחץ את עצמו בלבד. והוסיף, שאף כלפי עצמו יש היסור, למרות שיועד שעושה כן לרפואה, שהרי אינו רשאי להניחו אלא לאחר ששראו במים מערב שבת.

וכן לערב תרופה באוכל מבעוד יום ולאוכלה בשבת, הורה הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ד סי' ובהע' בד וכו') שמוותר, כיון שלאחרים נראה הדבר כאכילה, ולעצמו יש היסור במה שעירב את התרופה במאכל מערב שבת.

ולערב גלולה בתוך מאכל, כגון לערב כדורים המועילים לצום בתוך מאכל שאוכלים לפני הצום, הורו הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואנר (ארחות שבת פכ"ב הע' רפד) שמוותר. ודעת הגרש"ז אויערבך (ארחות שבת שם הע' קצ, מספר שולחן שלמה על עניני רפואה) שלא די לטמון את הגלולה במאכל כפי שהיא, כיון שבאופן זה ניכרת היא בפני עצמה, אלא יש לרסקה היטב מערב שבת עד אשר לא תהיה ניכרת בתוך המאכל, מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ב סי' פו) כתב, שהיתר זה אינו אלא בתרופות שדרך השלם לקחתן על ידי עירובן במאכל סמוך ללקיחתן [על ידי שמשנה ומערבן מערב שבת], אך לא בתרופות שדרך העולם לקחתן בפני עצמן, בלא לערבן. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' שבת ס"ק טו).

[משנ"ב ס"ק לח]

שקמא וקרמ"א²⁸.

28) וכל זה במשחה שכבר נתמרחת על הקילור [התהבושת], אך להניח משחה על גבי פצע בלא למורחה כלל, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' לג) שמוותר אפילו בשבת עצמה, במקום חולי וצורך גדול. וכעין זה כתב החו"א (ארי"ח סי' נב ס"ק טז) לגבי טיפול בבעלי חיים, שמוותר להשליך משחה על גבי הפצע בלא למורחה, והגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ד הע' מ) כתב, שמוותר להניח משחה אם אינו מתכוין למורחה. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' שבת ס"ק פא).

[משנ"ב ס"ק מ]

ואפלו מקמר וכו'²¹.

21) וכן למלול בשמים כדי ליתן ריח בבגדים, כתב לקמן (סי' שבת ס"ק יח) שאסור. ואם היה המוגמר מונח בכלי עם נקבים, ופקק את הנקבים בערב שבת, כתב לקמן (סי' תקיא ס"ק כג) שמוותר לפתוח את הנקבים אפילו בשבת, שנמצא הבית מתגמר מאליו.

הלכות שבת סימן רנב

באר הגולה יט

ג שם י"ט כפשוטו ד פ"ב דש"ז ויכ"ב ישמעאל ס שם וקריה רבנו תנאלי ותקנת התקנות תורא"ש כ"טג וכפ"ק רשאר פוקים

והולכים בכל השבת. (לו) וילחניה (לו) קילור (סס) של רפואה שנותנין על העין) עכה על העין אף-על-פי (לה) שאסור להניחו בשבת, (לט) ולתת מגמר השבת, (מ) ואפלו מגמר מנח בכלי, דאין אדם מצוה על שביתת פלים, ולתת שעורים בגיגית (מא) לשרותן. (מב) וטוענין בקורה בית-הבד והגת מבעוד יום על זיתים וענבים, (מג) והשמין והזין היוצא מהם *מטר (וענין לקמן סימן שכ סעיף ב), (מד) וכן *בסר (מה) ומלילות שרסקן מבעוד יום, מתרים המשקים היוצאים מהם. *וימטר (מו) לתת חטים לתוף רחים (מו) של מים סמוף לחשכה: הגה ולא חושנין *להשמעת קול שיאמרו רחים של פלוגי ט'חנות בשבת. ויש אורסים ברחים (מה) ובכל מקום שיש לה' ש

באר הגולה

ומשמע דבירא לה להרמ"א להלכה כדעת הפתרי"ב²⁶. וענין בסימן שכה סעיף ד בבאר הגולה מה שנקרא שם דלא יסוד לקח תבואה * מטר, וכן וכו'. הגה מדתסם המתבר משמע דבירא לה בשיטת הפוסקים דאפלו בשלא נדרכו הענבים מקדם, וכן בסר ומלילות שרסקן. אפלו הם מתסרין עדו דייכה נפי שלשה דברים לש: רסוד ודיכה ושחוקה; רסוד במחלה, ואחר-כך דף אוקט באיזה כלי, ואחר-כך שוחק אותם ובהן מטר היוצא מהן. ומה דלקמן בסימן שכא סעיף יט מחמיר במחסר דייכה, שם הוא משום שעושה הפעולה בידים בשבת על-פני אסור, כה שאין פן לענין המשקין היוצא מהן ובהן נחב הפאמר מרדי ותיק"א בבאר דעת המחבר. אבל באלה רבה כתב, דלהלכה יש לתפס באידי פוקים [נהנין ספר התרומה וקמ"ג וקמ"ד והטור] דאינו מטר המשקה היוצא כי אם בשגורו קדם השבת, וכן משמע בבאר הגר"א שמצדו כן, ועל פן אין להחיר טעמין היוצא מבסר ומלילות אלא-אם-כן דכן מבעוד יום, וכן על-ידי טענת קונה צריך שיהיה נרסקין קדם הטענה, דאז תחשב שיענה כדרכה, עין בתי"י: * בסר ומלילות. עין מגן אברהם שהקשה דלמה השמיט הטור 'שום' המזכר בנבואה, ונרץ דשום אינו תיב עליו תשאת אם סחטו אפלו אם לא נתוסק מבעוד יום, דכן התורה אינו תיב אלא על זיתים וענבים בלבד, ולכן לא נזרו בו על משקין היוצאים מהם. ומה שנוסר בסימן שכא סעיף יט 'שום', הנינו לענין לגמור שחוקתו בידים, אבל בהן דמרי לענין משקין היוצאים, בכונה השמיט שום. והפלא, דמה יצנה בתריין ראשון של התוספות שפרשו בלגא דכבי ישמעאל וכבי עקבא לענין שיעיפי שגמר הסחיטה ויאל אחר-כך בשבת, ושם איתא בהר"א שום שרסקו, והצאחי שפיר הקשה פן במחצית-השקל ונשאר בקשיא. גם ראיתי בבאר הגר"א שפיר להר"א דהוא דרשם שרסקו, ושם נדבר בראה, דאף דאין אפיר דאורייתא על סחיטת השום, מפל מקום אסור המשקין היוצאים אם לא נתוסקו, ומה שכתבו התוספות אחר-כך: כל היכא דליכא חיוב תשאת המשקין מרין, הינו היכא שפיר נגמר מבעוד יום מן התורה מלאכת הסחיטה, שוב ליכא למגור שמה יחס, דקסחוט דמיה, אבל במקום שלא התחיל כלל הסחיטה מבעוד יום לא חלקו לענין משקין היוצאים פין דבר שאסורו מן התורה לנדב שאסורו מדרבנן; והנה הכי אסור משקין היוצאים כשהניקין למשקין, והטעם, דבטען שגורו על משקין היוצאים מדמים וענבים גזרו על כל דבר העולה לסחיטה קצת כזיתים וענבים, ואם-כן בענינו נמי דעוררים קצת למשקה, כזיתים ורמונים וכו'. ונדו כנח התוספות מה שכתבו דיותר עוררים למשקה משאר פרות, ורצונם לומר דהם כזיתים ורמונים, והנה הטעם גס'ין במלילות ומה שכתב הסגן אברהם דבמלילות יש גס'ין אסור דאורייתא, כבר נדחקו האחרונים בזה, עין ביר אפרים ובתוס' משה. אחר-כך מצאתי בענין השם במאירי כפרק קמא דף יח י"ט כמו שכתבנו: * להשמעת קול. עין בטנך אברהם שמצדו לומר דתנינן חטים לתוף רחים של מים בשבת ליכא חיוב תשאת, דהשתיה אחר-כך ממילא אחי, ונביא וצ"ה לזה מתוספות דף יח דהבר המחיל 'וליכא', וכל האחרונים דחו ראיתו, וכן בסמ"ק וקמ"ק שולפניו לא נקרא שום לזה, וכן ברוב"ם פרק ח אין הלכות לזה. והכינוי האחרונים [נהניו האלה רבה והאנן-העור והנגיל מרכבה והחמר-משה] למה שפירא הסגן אברהם בעצמו רצ"ה טורבני התוספות דף יז עמוד ב לענין מצודה, דפורס מצודה ובשעת פריסתו נכנס תחיה לתוך הולכה, ונלפדה, דתיב אף דאחי ממילא, וכן כשאוקה בתגור, אף שהתפיה ממילא אחי לבסוף, מפל מקום מקרי מצוה טעם, אף שאינו מקרב האש לגבי הפח אלא הפח לגבי האש, והאש פועל פעלתו לבסוף, אפלו הכי תיב, והוא הדין בענינו: אף שהשחינה ממילא אחי לבסוף, אפלו הכי תיב²⁷. וענין באנן-העור שם עוד ראיות לזה. והנה כל זה מירי שהמסקנת של המים הזה פתוח, והוא נותן החטים לתוף האפרנסה ומתחיל מכה אחר הניחו להשטן ונאם יש תחיה עוד הובאה אחרת, יש לענין אם יש בזה חיוב תשאת אפלו לדידהו, ואינו דומה לנחן ששן לני, דנקיט לן דתיב

משנה ברורה

שולח לגפה להשקותה¹⁸: (לו) ולהפיר. הנה, אף שמשאר מנח בשבת ועל-ידיה מתרפא והולך, והוא הדין שמתר להניח או מתבשלת על המפה [גמרא]: (לו) קילור עכה. דקילור רף וצילול, אף בשבת גופא מטר להניחו כשהנה שרוי מבעוד יום, דקלקמן בסימן שכ סעיף כא, עין שם¹⁹: (לה) שאסור וכו'. שמה וקמ"ט²⁰: (לט) ולתת מגמר. לבונה וימיר בשמים נותנין על האש ומעשנין הפגרים שיהא ריחן נודף [רש"י]: (מ) ואפלו מגמר וכו'.²¹ וכל-שפן כשהמגמר מנח על הארץ דשרי: (מא) לשרותן. דבשבת אסור²², וקלקמן בסימן שלו סעיף יא, עין שם: (מב) וטוענין וכו'. ואפלו לא נתוסקו מקדם מטר לטעון, פיון שמתחיל הפעולה קדם שחשקע הסמה, וכו'; אף לענין שמן ויין היוצא מהן, כתב הסגן אברהם דאין מטר רק אם הוא טוען בעוד היום גדול, שייכל להתוסק קדם שבת על-ידי טענת הקורה, ואם-כן אפלו סחיט להו אחר-כך בידים בשבת ליכא חיוב תשאת, ולכן המשקין היוצא מהן מטר, דאין מקום לגזר משום סחיטה, אבל אם יטען סמוף לשקועה ממש, דלא יתוסקו קדם השבת על-ידי הקורות, אסור המשקין היוצא מהן, גזרה שמה יחס: (מג) והשמין והזין היוצא וכו'. פרוש, אף מה שיוצא בשבת²³, ולא גזרינן שמה יחס כמו שגורו במשקין שגבו מניחים וענבים שלא נתוסקו, וקלקמן בסימן שכ סעיף א, דהתם יש חיוב תשאת אם יחס על-פני גזרו אפלו בנבו מעצמן, אבל הכא שפיר נדרכו על-ידי הטענה ובכלא הכי נב מעצמו, אלא שיוצא טפי על-ידי הסחיטה בידים, בזה אין אסור אלא מדרבנן, על-פני כן מעצמו בשבת שרי לגמרי, וזה הטעם הוא גס'ין בבסר ומלילות שרסקן. וענין בבאר הגולה דאין להחיר פי אם בשדקן גס'ין קדם השבת, ודיכה הוא יותר מרסוד: (מד) וכן בסר. ענבים בתחלתן כשהן דקים מוציא מהן משקה לטפל בו בשר, לפי שהוא תיק וקרוי להחמין: (מה) ומלילות. שולחן שלא בשלו כל צרכן מרסקן וטוענין באבנים, ומשקה נב מהן ומטבל בו: (מו) לתת חטים וכו'. והוא הדין (לב) שמתר או בעצמו לפתח גס'ין את המסקנת של המים שעל-ידיה נותנין הרחים: (מו) של מים. ולא כל בזה כל פיוצא בזה המשמיע קול, דאנשא מלתא ואיכא ולותא לשבתא²⁴, וכמו שכתב בדרכי-משה. ואם הרחים של אינו-יהודי, בנידי שרי לתת לתוכה מבעוד יום, והוא הדין אם השפירו לאינו-יהודי, ואם השפיראל מסר לאינו-יהודי התבואה מבעוד יום, או אף אם האינו-יהודי טוחן אותם בשבת שרי בקצין, דאינו-יהודי אדעתה דנפשה עבדי, רק שלא יצמד וישאל אצלו, דמחזי כשולח²⁵, כמו שכתוב סוף סימן שו. ולצרכן הפסח מתר לישאל ליהיות עומד שם לראות שלא יתחמץ, (לב) וכן מתר להשיב שומר שלא יגנב האינו-יהודי, ובכלבד שלא ידבר עמו בשום עסק, וכמו שכתבנו לעיל בסוף

אחי לבסוף, אפלו הכי תיב²⁷. וענין באנן-העור שם עוד ראיות לזה. והנה כל זה מירי שהמסקנת של המים הזה פתוח, והוא נותן החטים לתוף האפרנסה ומתחיל מכה אחר הניחו להשטן ונאם יש תחיה עוד הובאה אחרת, יש לענין אם יש בזה חיוב תשאת אפלו לדידהו, ואינו דומה לנחן ששן לני, דנקיט לן דתיב

(לב) ואף דאם יפתח בשבת נוסף, נראה דאף להסגן אברהם תיב תשאת, דהניו כמו שטוחן בידים, וכמו שבארנו לקמה, אפלו הכי, הלא לביחיה לל דנקיט לן דתיב דאם יפתח בשבת נוסף, נראה דאף להסגן אברהם תיב תשאת, דהניו כמו שטוחן בידים, וכמו שבארנו לקמה, אפלו הכי, הלא לביחיה לל דנקיט לן דתיב

הלכות שבת סימן רנב

להשקעת (ט) קול (טור ותוספות והרא"ש פ"ק דשבת וסמ"ג וסמ"ק וסו"ת והגה"מ פ"ו ותשובת מהר"ו סי' ק"ל ואגור), *הכ"י (הנהג) לכתחלה; מיהו, (מט) במקום פסידא יש להקל, כמו שהנבאר לעיל סוף סימן רמז. ומסר להצמיד כלי משקלת שקורין וייגע"ר מערב-שבת, אף על-פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת, (ג) כי הכל יודעים שדרך להצמידו מאתמול (טור אגור. ועין לקמן סימן שלח): ר' *לא יצא אדם ערב-שבת *סמוך לחשכה (נא) במקומו (ו) (נב) *פגדו ולא בקלמוסו, (נג) *שמא ישפח ויוציא. אבל מתר לצאת (נד) בהפלין סמוך לחשכה לפי שאינו שוכחן: ז *מצנה למשמש אדם (יח) (יט) בכליו (נו) בערב-שבת סמוך לחשכה, שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת:

באר היטב

דב"ש דגורנין וכו', וקשה דמי"ט לימא גבי רחם נפיי משום גזרה, אלא ע"כ אפלו נתנו בשבת ליכא חיוב חטאת, עכ"ל מ"א, ע"ש. ולא דק בזה, ולא מצי למימר משום גזרה דא"כ קש"א וישא דבריהם בקמ"א אפאי שרי, וכ"כ המהר"ש"א ע"ש דוק. וכן בס' אליהו רבה חמה בנה על מ"א, וסיים: מ"מ לדינא ב"ל דמסר לשמרו אף שלא במקום מצוה, פדלעיל סי' רמז: (י) פגדו. ובבב"ד שרי, מ"א, ועט"ז: (יח) בכליו. ומהיר תגורו וקח כל הפלוי בו, ד"ע, פל"בו. ואפלו לדין דליכא ר"ה מצוה לטשמש, דשמא יש אפלו דבר הסקנא, מ"א:

משנה פרידה

סימן רמז [אחרונים]: (מט) במקום פסידא וכו'. הטעם, (לב) דאז יכול למסור אדעה ראשונה שמשקלת לתן מבעוד יום, אבל בשבת אסור לתן אפלו על-ידי אינו-יהודי, (לד) ובאפלו הוא שכיר. ועין לעיל בסימן רמז במשנה ברורה סעיף קטן י. דע"ש שטרמכניה לאינו-יהודי והיא מוכר' לו על שבת: (ג) כי הכל יודעים וכו'. ולא יחשדהו שהצמידו בשבת⁸². והנה מוכח כאן דאסור להצמידו בשבת⁸³, ואפלו לומר לאינו-יהודי להצמידו בשבת ובנותו לשם מצוה, לידע זמן קריאת-שמע ותפלה, גם-כן צריך עיון, דאפשר ליש בו מלאכה דברת-תורה⁸⁴, ולא ה"ל על-ידי אינו-יהודי אפלו במקום מצוה [פרי-מגדים, עין שם שהצריך עזר]. ועין לקמן בסימן שלח במשנה ברורה מה שכתב בזה: ר' (נא) במקומו. והוא הדין פשאו' (לכ) שאר חפץ כבוד⁸⁵: (נב) פגדו. והוא הדין כשיש לו שאר חפץ משה לו ככיסו, דדרך הוצאה היא ותיב בשבת, ואסור לצאת בו מבייתו סמוך לחשכה, שמא ישפח ויוציא משתחשף; (לז) אבל מתר לצאת לרשות-הרבים סמוך לחשכה במחט התחובה לו כבגדו [במקום (לז) שאין דרך להוציא פן פחול] וכל פיצא בזה, בענין שאם היה יוצא בו בשבת פטור מדאורייתא, פמבאר לקמן בסימן שא; ואף שעל-פל-פנים מדבדבן אסור, לא גזרו חז"ל גזרה לגזרה. ולפי זה, האידנא דליכא רשות-הרבים אלא פרמלית, שרי לצאת בחפץ שבגדו סמוך לחשכה [הנהג קדם שקיעה]. ולא ה"ל אלא גזרה לגזרה [מ"א]. מיהו, לדעת הרבה פוסקים והמחבר מקבלם, גם בזמן הנהג איכא רשות-הרבים, כמו שמוכח בסימן שמה [תוספות שבת]. ולפי מה שכתב הגר"א בבאורו, אסור סמוך לשקיעה ממש אפלו לכתמלית: (נג) שמא ישפח ויוציא. הינו, שישפח ויוציא את החפץ משתחשף מרשות לרשות, או יעבירפו ארבע אמות ברשות-הרבים: (נד) בהפלין. ורצה לומר, בהפלין (לז) שבדאשו, ולא גזרינן שמא ישפח מלפלקם עד שחשכה, ויצטרף אז לפניה ויסירם מעל עצמו וישאם ארבע אמות ברשות-הרבים, כמו שכתב סימן שא סעיף ה, לפי שמשמא אינו שוכחם בראשו, שמצוה למשמש בהם ואסור להסיח דעתו מהם; אבל אם אוחזן בגדו, אסור לצאת בהם סמוך לחשכה, כמו שארי חפצים, דמסיח דעתו מהם וישפח ויוציאם משתחשף מרשות לרשות או שישאם ארבע אמות: ז (נה) בכליו. בבב"ד, ככל מקום שדרכו להשתמש בהם⁸⁶, בגון בכיסין התפורין לו, (לז) ואף פתגורו במקום שהמנהג להניח בתוכו חפציו, דשמא יש בהם איזה דבר ויוציאפו לרשות-הרבים⁸⁷, או שמא יש דבר מצוה ויטלסנה בשבת: (נו) בערב-שבת. נראה יהיה הדין (מ) בשבת אם הוא רוצה לצאת חוץ לערוך והוא רגיל לשאת בכיסו דבר המסר לטלטל, שצריך למשמש מתחלה⁸⁸:

שער הצניח

(לב) מגן-אברתם: (לז) לעיל בסימן רמז במגן-אברתם סעיף קטן יט: (לח) ב"ח ומגן-אברתם ושי"א, ולא כפי כפן ספק רבבן לקלא, דדבר מצוי ורגיל הוא לשאת בכיסו כל ימי החל מצות ושארי דברים, ועוד. והא איכא לברתי בקל [מפ"ג הגר"ח]: (מ) דאפלו אם ניכא ה"לדין לית לן רשות-הרבים אלא פרמלית דאינו אלא אסור דבבב"ד, הלא איכא לברתי בקל, ובג"ל:

ע"ש י"א ב' לפי שיש
תוספות בסוף פ"ק
יש טולדות שבת
ובזה נבדלתי
ואפשר שיהיה זה
הגר"ח והרא"ש

כא"י חכמי שאינו אמן קלל אפטר דמסר, ע"ש ועי' ב"ח: (ט) קול. ואיכא זמחה דשבת, ואם הרחיים של א"י פשיטא דשרי לתן לחוכה מבע"י, ואם הישקאל נותן לא"י הרחיים מע"ש אפלו הא"י טוחנו בשבת שרי כמ"ש ס"ב, וכלבר שלא יעמד הישקאל אצלו, דאז מחזי כשולחו; אבל אם השעה צריכה לכך בגון סמוך לפסח, רשאי הישקאל לשמור הרחיים שלא יתחמץ, והיא שבת דשבת הוא, והא אפלו נותן הישקאל להרחים בשבת ליכא חיוב חטאת עד שיהיון ברחיים של רז, וכ"מ מתוספות דף יח ע"א ד"ה ולימא מר בו דטעמא

באר הלכה

משום מבציר אף דבאלי הכי גמ"ן דולקת, דאפשר דהקס דולקת יותר בטוב על-ידי הוספת השמן, וגם אפשר דהפתילה גופא מושכת עמה מן השמן הזה, מה שאין בו בענינו; ואפשר לאידך ניכא, דכיון דהרחים טוחנין ובדאי לבוא פה להכביד זה, דומה לאפיה ובשול, אף שאינו מכה, רק כיון שיהיה האפה ותפשל בלבוש ה"ב הריזה הפת בעתור ותמות הקורה על האש, וצריך עיון, אבל אם פותח סקנת הפנים בשבת, נראה לי דאף להפגד-אברתם ה"ב, הלא חקר מתחיל להשטן, והוא עושה מעשה ממש, שעל-ידו מסבב גלגל הפנים והרחים, והוא דומה כאילו הוא עצמו היה מסבב הרחם בכחו דחתיב, ויכתיב דאמרין בסנהדרין, דאי אשקיל עלה בנאק דמא, אם בלח ראשון הימת, ח"כ, דכלו בגופו דמי, ויכתיב נפי, הפנים הראשונים שצאו כפחו שהניעו הגלגלים, על-פל-פנים הוצילו בודאי שישטן כגורגת על-ינם: ועין בבארמא דף ס, דלענין שבת חמירא מלענין דזיקין. ונאימי להשפארה-ישקאל שכתב, דרחים של ריח נראה לי דה"ל עלמא ליה בה חיוב חטאת אם נותן התבואה לתוך האפרכסה, דהרי התראת ספק הוא, שמא יפסק הריח באמצע; ולא נהירא, דאפלו אם פסק הריח מכה, מקל מקום שחו בודאי כגורגת והנהג יותר על-ידי רחמים גופא, פידע שכל דבר שחפצים בלח, אפלו אם פסק פח הרוחף יהיה מתענע מעצמו עוד במקצת: * והכי נהוג, ובבאור הגר"א הביא אשה להשלאוסיים הנה, דקטא לן קרבה דתיש להשמעת קול, ורצתי זו הוכחה גם-כן ברש"א, ומכל מהם משמע בדרכי-משה דהיכא דנהוג להפא אין לחיות פנים: * סמוך לחשכה. עין בפרי-מגדים שפגדו שהוא חצי שעה קדם ב"ח-השמשות, כמו סמוך למטה, וכן פתב בנדר-שלום. והנה בירושלמי איכא דהאי סמוך לחשכה הוא סמוך למטה, ורוצה לומר למטה קטנה; והנה פל הפוסקים לא הביאו הירושלמי, וכלת בפירוש ר"ח, על-פל-פנים הנכח להחמיר כפרי-מגדים ונהר-שלום, וגם מהגר"א מוכח דהאי סמוך אינו עם שקיעה ממש: * פגדו. עין במשנה ברורה דנקט פגדו לאפוקי אם תחובה לו כבדו, ואפלו באופן מקרי שלא כדרך הוצאה, וכמו שפסיק בבית-דיוסי דהלכה כרבי מאיר, וכמו שפסק לקמן בסימן שא סעיף יב. והגר"א פסק בבאור דהלכה כרבי יהודה, דבאופן אפלו תחובה לו כבדו ח"כ בשבת, ומפילא הנהג אסור לו לצאת סמוך לחשכה אפלו תחובה בבגדו, ומצאתי שגם המאירי והרע"ב פסקו כרבי יהודה. עוד פתב הגר"א, דכל השקלא ושרא דגמרא אי גזרינן גזרה לגזרה הוא רק בסמוך לחשכה, אבל עם חשכה נהני שסמוך לשקיעה כמש"ל אסור אף בדבר שבשבת גופא הוצאה דרבנן ונאחר-כך מצאתי שגם הפרי-מגדים התעורר בזה במקצת: ובתפלין שפטר, הוא אפלו עם שקיעה ממש. ועין לעיל בסימן כט: * שמא ישפח ויוציא. עין במגן-אברתם סעיף קטן כד מה שנתקשה בזה בשם התוספות, ועין בחודשי המאירי שישב זה: * מצנה וכו'. לשון זה איכא

תרומם: 1 שעות (הפועל על-ידי משקולות).

הַלְבוּת שַׁבַּת סִימָן רַבֵּן

ביאורים ומוספים

למדוד את הזמן, שהרי אינו עושה בזה כלום. ואף על פי שכלי שמלאכתו לאיסור הוא, מ"מ לצורך מדידת הזמן מותר להופכו, כדין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' שלח ס"ק יד-טו).

[משנ"ב ס"ק נא]

והוא הדין קְשָׁאוֹתוֹ שְׁאֵר תַּפְּץ בְּיָדוֹ.⁽³¹⁾

(31) דברים שאין רגילות לאחוזם ביד בכל שעה, כתב התפארת ישראל (שבת פ"א בועז אות ה) שמותר לצאת בהם סמוך לחשיכה, שלא חששו חז"ל שמא ישכח ויצא אלא בדברים שרגיל אדם לאחוז בידו.

[משנ"ב ס"ק נה]

בְּכָל קָוִים שֶׁנֶּדְבָהּ לְהַשְׁמֵשׁ בּוֹ⁽³²⁾ וכו', דְּשָׁמַע לֹשׁ בְּהֵם אֵינָה דְּבָרָה יְרוּצִינָא לְרִשְׁוֹתֵיהֶן בְּיָמֵינוּ.⁽³³⁾

(32) וכן אשה, כתב הכף החיים (סי' פג) בשם הרוקח שצריכה למשמש במקומות שדרכה להשתמש בהם, כגון בכיסיה או בכיפה שעל גבי ראשה וכו'.

(33) והליכורך הנמצא בכיסי הבגדים, הורה הגרש"ז אויערבך (ש"כ פ"יח הע"ב קפ) שאין צריך לנקותו לפני שיוצא למקום בלא עירוב, אך צריחות עפר הנמצאים בתוך הנעלים, דעתו (שם) שצריך להוציאם. וליכורך או בוך הרבוק לבד או לגוף, דעת הר"ג קרליץ (חוט שני פ"פ"ח ס"ק יט) שהרי הוא בטל לבד או לגוף ומותר לצאת בו.

ולצאת לרשות הרבים עם שיורי מאכל הנמצאים בפה, צידד הגרש"ז אויערבך (שם הע"ח) שמותר, אלא אם כן מפריעים לו, או שאינו רוצה בהם מפני הכיעור שנוצרים לפעמים מבחוץ, ונשאר בצ"ע למעשה. ומ"מ לענין כרמלית הורה שאין להקפיד בזה, כיון שמסתבר ששיורי המאכל בטלים לגוף, וכן דעת הר"ג קרליץ (שם) שאוכל הנמצא בין השיניים אין לו חשיבות, ואפילו אם מוצצו בדרך, ומותר לצאת עמו, אך אם נשאר בין שיניו עצם או בשר שהדרך להקפיד להוציאם, נחשבים הם כמשי. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' לח סוף אות ד) כתב שנכון להיזהר בזה במקום שאפשר, שכיון שזו הדרך להוציא אוכל שבין השיניים, אין הוצאה זו נחשבת כהוצאה כלאחר יד.

[משנ"ב ס"ק נז]

אם הוא רוצה לצאת חוץ לעירוב והוא רגיל לשאת בכיסו דְּבָרָה הַפְּתוּרָה לְטַלְטוּל, שְׁצָרִיךְ לְמַשְׁמֵשׁ מִתְּחִלָּה.⁽³⁴⁾

(34) וכן לתת חפץ לתוך כיס הבגד בשבת בשעה שנמצא בביתו, דעת הגרי"א (מעשה רב אות קמא) והשו"ע הרב (סי' שג סכ"ג) שאסור, ואין להויתר אלא לאחוז חפץ ביד. מאידך, התהלה לדוד (סי' טו) כתב שלא חייבו חכמים למשמש בכיסו אלא כדי שידע אם יש חפץ מונח בבגדו, וכיון שידע אינו צריך להסירו, שאין חוששים בזמן מועט כזה שמא ישכח, ולפיכך מותר להניח בשבת חפץ בכיס הבגד. ולמעשה הורה הגרש"ז אויערבך (ש"כ פ"יח הע"ב קעו), שבמקומות בהם ישנה רשות הרבים דאורייתא יש להחמיר בדעת הגרי"א והשו"ע הרב שלא להחזיק חפצים בכיס הבגד גם בבית.

וחיוב זה, ביאר הגרש"ז אויערבך (שם הע"ב קפא) שאינו נהג אלא במקומות שבהם איסור ההוצאה הוא מדרבנן, אך במקומות שבהם איסור ההוצאה הוא דאורייתא אין חיוב זה נהג, שהרי כבר משמש בכיסו בערב שבת, ולמה יתחייב לבדקם פעם נוספת. והוסיף, שאמנם אם עבר ולא משמש בכיסו מבעוד יום, דאי שחייב לעשות כן בכל רגע שנוכח.

המשך בעמוד הבא

[משנ"ב ס"ק נ]

וְלֹא יִחְשְׁדוּהוּ שֶׁהֶעֱמִידוֹ קְשֵׁבֶת⁽²⁸⁾. וְהָפָה מוֹכַח קָאֵן דְּאָסִיד לְהֶעֱמִידוֹ קְשֵׁבֶת⁽²⁹⁾ וכו', דְּאָפְשֵׁר דִּישׁ בּוֹ מְלָאכָה דְּכַרְתוּרָה⁽³⁰⁾.

(28) ולכון שעון מעורר מערב שבת כדי שיצלצל בשבת, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ד סי' ע אות ו) שאם נשמע הצלצול מחוץ לחדר שבו הוא ישן וכוונתו שאנשים אחרים לנים בחדרים הסמוכים, הדבר אסור משום 'אוטא מילתא', כיון שבימות החול רגילים לכונו בלילה שיצלצל בבוקר, וכשישמעו בשבת שהשעון מצלצל יבואו לחושדו שכיון אותו בשבת. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (ש"כ פ"כ"ח הע"ה סה) שאין איסור בדבר (וכן מבואר מדברי הפוסקים שיובאו להלן, שהתירו לשחרר את ניצרת הפעמון בשבת, ולא חששו שיחשדו בו שכיון את השעון בשבת).

(29) ולשחרר בשבת את ניצרת הפעמון של שעון מעורר [מיכניזם המכוון לצלצל בשעה מסוימת, כתב בשו"ת אור לצינן (ח"ב פ"ט תשובה ג) שמותר, כיון שאין הפעמון משמיע קול מיד עם שחרור הניצרה אלא לאחר זמן, ואין זה אלא גרמא באיסור דרבנן של השמעת קול. [הגרש"ז אויערבך (ש"כ ח"ג פ"כ"ח הע"ה סה) צידד שאף אין בכך איסור משום 'אוטא מילתא', מאידך, דעת החו"א (ד"נים והנהגות פ"ג אות כ), וחוט שני שבת ח"ב פ"ז ס"ק ו) שאסור לפתוח בשבת את ניצרת השעון כדי שיצלצל [אמנם בספר אז דברו (ח"ג סוף סי' לו) פקפק על שמעיה זו בשם החו"א].

ולשחרר ניצרה של שעון מעורר הפועל על סוללות, הורה הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק שהיה וחזרה פ"ט סוף אות ב) שאסור, משום שבשיחרור הניצרה מתחבר מעגל חשמלי, ואפילו שבאותה שעה אין החשמל זורם בו, מ"מ יש בכך משום העמדת הכלי על מתכתו, ויש לחוש בזה משום איסור בונה, וכן לסגור את ניצרת השעון כדי שלא יצלצל בשעה היעודה, הורה הגרי"ש אלישיב (שם) שאסור, לפי שיש לחוש בזה משום איסור סותר, וכל שכן שאסור לסגור את ניצרתו של השעון בשעה שמצלצל.

מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (מאור שבת ח"ב מכתב כג אות א) שאין בכך בנין וסתירה אלא רק חשש השמעת קול, ולפיכך כתב (שם) שלצורך מצוה מותר להרים את ניצרת השעון, ורק לדעת החו"א שהפעלת סוללה אסורה משום בונה, אסור לעשות כן. והוסיף (ש"כ פ"כ"ח הע"ה פה ובח"ג שם), שאף על פי שלכאורה היה מקום לומר שיש בזה משום 'אוטא מילתא' שיאמרו שכיון את השעון בליל שבת, מ"מ יש לומר שכיון שודאי שאין האדם מתעסק עבשיו בשעון, שהרי בדרך כלל מוכן הוא מקודם, ידונו אותו לכף זכות שלא כיוון את השעון בשבת אלא רק שיחרר את הניצרה.

(30) ובשעה"צ לקמן (סי' שלח ס"ק יט) כתב בשם הח"י ארם, שאין לעשות כן אפילו על ידי נכרי ואפילו לדבר מצוה.

ובגדר איסור זה, כתב במשנ"ב לקמן (שם ס"ק טו) שלכמה פוסקים הרי זה בכלל 'תיקון מנא' שאסור מדאורייתא, ובשעה"צ שם (ס"ק טו) הוסיף, שעל כל פנים מדרבנן בודאי אסור לכוול עלמא. והחו"א כתב (ארי"ח סי' נ סוף ס"ק ט), שבעריכת השעון יש משום יצירת כח חרש במסובב הרחוק על האופנים שינועו כולם, והעמדתו על תכונה זו הרי היא בכלל איסור בונה או מכה בפטיש. וכן כתב החו"א (שם ס"ק י) לענין הדלקת מנורה חשמלית שיש בכך משום העמדת דבר על תכונתו שזרם החשמל יזרום בה בתמידות, וקרוב הדבר שיש בזה משום בונה מהתורה כעשית כלי, וכל שכן במנורה המחוברת לבית שיש בזה משום בונה במחובר, ובאופן שלא עובר זרם חשמלי האם שייך בזה בונה וטוטר לדעת החו"א, ראה מה שכתבנו בביה"ל לקמן (סי' רסה ס"ד ד"ה גרם כיבוי).

ושעון חול, כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק ז) שמותר להופכו בשבת כדי

הַלְבוּת שַׁבַּת סִימָן רִנָּג

ביאורים ומוספים

סִימָן רִנָּג

דִּין פִּירָה וְתַנּוּר לִתֵּן עָלֶיהָ הַקְדָּרוֹת בְּעֶרְב־שַׁבַּת

[משנ"ב בהקדמה]

על-גבי פִּירָה(1).

1) וליתן תבשיל [שאינו בו איסור בישול] על גבי 'רדיאטור' וכדו', כתב בשו"ת אגרות משה (אוי"ח ח"ד סי' עד בישול אות לד) שמאחר שאין דרך בישול בכך, מותר אף להניח עליו בתחילה בשבת, וכן דעת הגר"ש וואזנר (אוצרות השבת פ"ב ט"ח). מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ה הע' 39) שיש לפקפק בהיתר זה, אבל אין למחות ביד המקילים.

אכן, ליתן תבשיל על גבי תנור נפט וכדו', שנח להעמיד עליו קדירה, דעת הגר"ש אויערבך והגר"ש אלישיב (שבת יצחק שהיה וחורה פ"ח טוף אות ב) שמאחר שיש המחממים עליו תבשיל אף בחול, יש בהנחת התבשיל עליו משום איסורי שהייה וחורה, אף על פי שעיקרו עומד לחימום הבית.

[משנ"ב ס"ק ב]

וְתִשְׁשִׁין שְׂמָא יִתְהַה כְּהַם(2).

2) ולהשהות קדירה מערב שבת על גבי המי טבריה (וכן על גבי שאר תולדות המזח). כתב לקמן (סי' שיח ס"ק כ) שמוחה, וכן להשהות קדירה על גבי תולדות האור, וכגון על סודר שהוחם באש, כתב בביה"ל שם (סי' ד"ה ואפלו) בשם הרעקאי שמוחה שכינוי שלא שייך בזה חשש חיתוי, הרי זה בכירה גרופה שמוחה להשהות עליה.

[שעה"צ ס"ק ג]

וְעִין כְּחִישֵׁי רַבִּי צְקִיבָא אִיגְרָ(3).

3) שם הקשה, מדוע הזכיר הטור רק פסולת של זיתים, בשונה ממה שכתב לקמן (סי' רנז) לענין הטמנה, ששם הזכיר מלבד פסולת של זיתים גם פסולת של שומשומין.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְהוּא הַדִּין אִם הָיָה נֶתֶן, צְרִיף לְסַלֵּק פְּשְׁהִינֵי זֵמֵן הַשְּׂבָה(4).

4) ואם שכח ולא הסיר את הקדירה מן הכירה קודם שבת, כתב החזו"א (אוי"ח סי' לו ס"ק כז) שהיב להסירה בשבת אף על פי שהיא מוקצה, וכל שכן אם היה זה במזיד.

[שעה"צ ס"ק ו]

כֵּן מִקְּחָ לְקַמְּנָ(5).

5) יתכן שכוונתו לדייק את לשון השו"ע להלן זאסור להשהותו עליה' (הגר"ש' וולדנברג).

[שעה"צ ס"ק ז]

וְעִין לְקַמְּנָ סִימָן רַסָּא בְּבִאֵר הַלְבָה(6).

6) שכתב שם (סי' ד"ה מתחלת), שאף על פי שלדעת ר"ת וסיעתו מתחילת השקיעה ועד סופה יש בדי הילוך שלשה מילין ורבע,

וזמן זה עדיין יום הוא, ורק לאחר מכן מתחיל זמן בין השמשות שהוא כדי הילוך שלשת רבעי המיל, מ"מ כיון שלדעת ראשונים ופוסקים רבים תחילת זמן בין השמשות הוא מיד לאחר השקיעה, וכן היא דעת הגר"א. בדאי יש להיוהר שלא לעשות מלאכה בערב שבת מתחילת השקיעה, וחס וחלילה להקל בדבר.

[משנ"ב ס"ק ח]

מְצַטְמֵק וְרַע לֹזִי(7).

7) ואם יש בקדירה גם דבר שמצטמק ויפה לו וגם דבר שמצטמק ורע לו, כתב הפמ"ג לקמן (סי' רנז משיבז ס"ק ג) שהולכים אחר הרוב, ואם הרוב מצטמק ורע לו, אין לחוש שמא יבוא לחתות.

[ביה"ל ד"ה לתן]

וְאָפְלוּ אִם הִיא מְקַסָּה בְּכַסְפָּה וּמְצַמְמֵקָה עַל הַפְּסוּיָה(8) וכו', מְשַׁמֵּעַ לְכַאוּרָה דְעַל-גְּבֵי פְּסוּי אֵין בְּקָלָל עַל בְּהָה(9).

8) מדיון זה שביטוי הכירה אינו נחשב כקטימת הגחלים, הוכיח החזו"א (אוי"ח סי' לו ס"ק יא ד"ה שהיה דנהוג) שגם על ידי הנחת פח מתכת [בלעך] על גבי האש, אין האש נחשבת גרופה וקטומה [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק פא)].

9) והחזו"א כתב (שם ס"ק ט ד"ה במ"ב), שאין מקום להסתפק בדברי הרמב"ם, ואף דעתו בדעת רש"י והטור [שהרי כך מוכח בגמ' שבת לו, א] ומה שהזכיר הרמב"ם 'על האש', הרי זה משום שבדרך כלל כן נעשית 'שהייה'.

[ביה"ל ד"ה להשהות]

תִּישְׁשִׁין שְׂמָא לְאֶקְלוּ וּיְחַתְּהוּ(10) וכו', וְכִדְלָקְמָן בְּסִימָן רַנָּז סְעִיף א בְּהַגְיָה(11) לְעִנְיָן הַטְּקָנָה(12).

10) ואף להשהות תבשיל לצורך מוצאי שבת, כתב במשנ"ב לקמן (סי' רנד ס"ק לח) ובשעה"צ שם (ס"ק לו) שאסור, משום שיש לחוש שמא ימולך לאוכלו בשבת, ויבוא לחתות בגחלים.

11) אבל אם רגיל לעשות כן והשהה לצורך מחר, כתב במשנ"ב לקמן (סי' רנז ס"ק יב) שהמאכל אסור אף בדיעבד, מאחר שמעיקר הדין אין מקום לדעה המקילה.

12) ושלא כדברי המחצה"ש לקמן (סי' רנז מג"א ס"ק ח) שכתב שאין דין 'שהייה' דומה לדין 'הטמנה', שכד לאסור משום 'הטמנה' צריך לחוש לשני חששות, האחד שמא יטמין ברמץ, והשני שמא יימלך ויחונה, מה שאין כן לענין דין 'שהייה', שכדי לאסור די לחוש שמא יימלך ויחונה.

[ביה"ל ד"ה והוא]

וְעִין שָׁם בְּרַש"י(13) וּבְקַסְרָת הַשֵּׁס בְּשֵׁם הַצְּרִיף(14).

13) שפירש שם (ד"ה ובשר טרוף), שעל ידי שטרפו גילה דעתו שאינו רוצה אותו לצורך אורחים.

14) שם פירש, שחוחכים את הבשר לחתיכות קטנות ומרסקים אותו עד שנטרף [עם האוכל שבקדירה], ולאחר מכן כשמצטמק, יוצא ממנו השומן ומתערב עם הבישול, וזה יפה לתבשיל.

המשך מעמוד קודם

שבת, שמא ישכח ויצא, וכתב בשעה"צ שם שאין הוא יודע מקור לזה.

ובמקום שאין עירוב כלל, כתב בשעה"צ לקמן (סי' שי ס"ק כב) בשם המג"א שאסור לאדם להניח מעות בכיסו בערב

